

La matura bilingua

Pinar la futura magistraglia ad instruir uffants da minoritads

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ Co vai vinavant cun l'instrucziun rumantscha? L'avertura da la scola auta pedagogica (SAP-GR) ha meglierà insaquant aspectes da la furmazion didactica, ma ha spustà la sfida da l'educaziun linguistica sin ils dus stgalims secundars I e II. Tgi che ha frequentà la scola superiura ed il gimnasi cun pauca u nagina instrucziun rumantscha entra en la SAP-GR senza las enconuschientschas linguistics basegnaiavas per lavurar cun classas rumantschas. La SAP-GR arranscha en settember 2010 ina dieta da lavur davart instrucziun bilingua. Là vegn ins segir a discutir era lezza dumonda. Promover classas gimnasialas bilinguas, pia era magistraglia adattada per talas classas, fa en mintga cas nair da basegn sch'ins vul segirar il futur dal rumantsch sco lingua d'alphabetisaziun e da scolarisaziun. Plinavant duain ins trair endament che la premissa da la matura bilingua u d'ina furmazion equivalenta en il Grischun na vala betg be per la futura magistraglia rumantscha, mabain era per quella da las classas italofofas en las quatter valladas meridionalas, a Beiva e schizunt en classas bilinguas da Cuira. Areguard l'attribuzion nova da la Direcziun chantunala d'educaziun suenter las elecziuns da zercladur fissi da giavischar a la persuna tschernida in enclieg commensurà per ils basegns da las duas cuminzas minoritarias grischunas. I na tanscha betg d'avair instrui onns ed onns en ina vallada alemana per esser abel da surpigliar responsablads che pertutgan classas rumantschas u italofofas. En vista a l'onn da scola 2010–2011 ed a la dieta da settember tar la SAP-GR èsi bun da leger u releger il rapport dals germanists Anton Näf e Daniel Elmiger (Universitad da Neuchâtel) davart la matura bilingua (1).

Perscrutaziuns minuziasas

Da bell'entschatta punctueschan ils auturs da la retschertga: «En diesch onns è la matura bilingua vegnida ina realitad sociala; bieras persunas che sa fatschentan cun la scola (...) vulan sa furmar in'opiniun davart quest svilup. Nus avain calculà ch'ils gimnasis svizzers preparan oz ina fulla da var 7000 per ils examens correspundents. Nus avain manà tras ina retschertga da trais onns ch'ans ha dà l'ocasiun d'ans fatschentar cun tuts aspectes da l'instrucziun gimnasiala bilingua (...). En 18 chantuns avainsa examinà tuts quels 70 gimnasis renconuschids uffizialmain che porschan

ina scolaziun bilingua da dus onns (...). Ins po leger la survista correspundenta (www.sbf.admin.ch/htm/dokumentation/publikationen/bildung/bilingue_matur_de.pdf). Plinavant avainsa examinà pli detagliadamain dus gimnasis romands da trais onns (...). Ins po consultar ils resultats principals da questa retschertga (<http://www.nfp56.ch/d>). Ina documentaziun extendida davart noss project (...). Ina documentaziun extendida davart noss project (...) duai cumparair sco cudesch a l'entschatta da 2010 (...). En quest rapport lainsa prender singuls puncts ch'ans paran interessants per in public pli vast» (p. 57). Ins spetga anc il cudesch annunzià, ma i vala gia la paina da prender enconuschientscha dals resultats cuntanschids areguard sis dumondas examinadas dals auturs e formuladas sco suonda:

1. «Tge è biling tar l'instrucziun gimnasiala bilingua?» (p. 57).
2. «Co statti cun l'enclieg vicendaivel en l'instrucziun malgrà las cumpetenzas limitadas da la classa?» (p. 58).
3. «Co valitescha la magistraglia participanta la matura bilingua?» (p. 59).
4. «Tgi è adattà per frequentar l'instrucziun bilingua?» (p. 59).
5. «Tge bilantscha fan ins cur ch'ins ha frequentà l'instrucziun bilingua durant trais onns?» (p. 59).
6. «Quant custa l'instrucziun bilingua?» (p. 60).

L'entschatta pretenda in grond engaschi

Ils auturs resguardan sco inexacta l'expressiun «instrucziun bilingua»: «Bilingua n'è betg l'instrucziun; l'andament dals studis sco tal è biling, cun roms ch'ins instruescha per part en il linguatg matern e per part en in auter. En questa segunda lingua prescrieva la confederaziun da frequentar almain 600 uras e tut il pli la mesadad da tutas uras gimnasialas (...). Empè da 'bogn da lingua', tenor il senn dal pled 'immersiun', duess ins discurren plitost da 'duscha' (...). Cuntant a l'entschatta da l'instrucziun bilingua n'èsi betg simpel [per la classa] da communitgar, damai ch'ella dispona anc da cumpetenzas linguistics vaira limitadas; pir cun l'ir dal temp sa schlargian sias pussaivladads da s'exprimer (...). La magistraglia prova da differenziar il pli pussaivel la moda e maniera da preschentar la materia (...). Uschia duain ins profundar il pli pussaivel sia elavuraziun (...). La magistraglia na po betg premetter che sias explicaziuns vegnian senz'auter encliegas. Ella na dat atgnamain nagina instrucziun da

lingua, ma presta tuttina blera lavur linguistica instruid il rom, cun circumscriber, definir, curreger implicitamain, dumandar sistematicamain anc ina giada euv. (...) Tar nossas perscrutaziuns als gimnasis da Neuchâtel e Porrentruy avainsa discurren cun magistraglia da roms d'immersiun u dal linguatg tudestg d'immersiun; (...) ella lavurava il pli savens era cun classas monolinguas, e quai deva ina buna basa per cumparegliar. La magistraglia instruiava fitg gugent classas d'immersiun, perquai ch'i sa tractava d'instrucziun facultativa cun ina giuventetgna che tschertgava sfidas ed era pronta da lavurar dapli. Ma lezza instrucziun pretendeva blera preparaziun era da la magistraglia, cuntant en ils emprims onns, perquai ch'i dat strusch mezs d'instrucziun en il linguatg d'instrucziun che sajan adattads per talas classas. La magistraglia da roms d'instrucziun chapecha sco sia lezia principala quella d'intermediar savida e mo en segunda lingua da sa fatschentar cun il linguatg d'immersiun. Ella metta dapli pais sin l'enclieg che sin la correcciun linguistica da quai che vegn da la classa (...). En examens scrits vegnan sbagls suttastrigads, ma i nu vegnan resguardads per las notas. En l'instrucziun da tudestg profita la magistraglia da la cumpetenza pli vasta da las classas» (pp. 57–59).

Bilantscha e custs

«Adattà per frequentar l'instrucziun d'immersiun è mo tgi ch'è pront da lavurar dapli en la fasa d'introducciun (...). Tgi che ha frequentà lezza instrucziun durant trais onns fa il pli savens ina bilantscha positiva. Ins sa regorda dal temp d'introducciun intensiv e stentus, ma ils plis na s'enriclan betg da lur decisiun; i relevan lur progress en il linguatg tudestg d'immersiun ch'i èn uss abels da duvrar a moda pli natirala e spontana. I han sa patrunads dals cuntengns dals roms d'immersiun, ma per blers è quai collià cun problems e frustraziuns, perquai che lur cumpetenza linguistica n'haja betg tanschi (...). La scolaziun bilingua ha manà problems, ma vegn tuttina validada sco positiva (...). En princip cust'la strusch dapli che la normala (...). Ma i vul dapli daners per la francar a moda definitiva. Ins duai per exempel levgiar il pensum da la magistraglia, cuntant sch'ella è noviza u duai elavurar material didactic adattà. Ins duai era finanziar occurrenzas da perfecziunament e segurns linguistics. Sche l'instrucziun da roms d'immersiun duai promover l'expressiun a bucca dapli che fin

ussa, pretenda quai dapli persunal per classas e gruppas da lavur pli pitschnas» (pp. 59–60).

Co statti cun la plurilinguitad svizra?

Il rapport sa referescha cuntant – dentant betg mo – a l'instrucziun d'immersiun tudestga per classas romandas. Las conclusiuns pon per gronda part valair era per ina tala instrucziun dada a classas rumantschas u italofofas. En tals cas, cuntant per classas rumantschas, sa tracta da cuntanscher in equiliber tranter la lingua minoritaria ed il tudestg, il qual occupa la pli gronda part da l'instrucziun en scola superiura (stgalim secundar I). Ma per blers gimnasis bilings svizzers, cuntant en chantuns alemans da la Bassa, na sa tracta cuntant da promover in segund linguatg naziunal, mabain l'englais. Il cussegl federal da sia vart ha frenà l'applicaziun da la lescha da 2007 davart ils linguatgs. Questa «regla il diever da las linguas uffizialas federalas, la promoziun da l'enclieg e dal barat tranter las cuminzas linguistics, l'agid als chantuns plurilingvs per ademplir lur obligaziuns spezialas, sco er al Grischun ed al Tessin per mantegnair e promover la lingua e cultura rumantscha e taliana» (2). Cuss. naz. Chiara Simone-schi-Cortesi (Comano/TI), presidenta da la chombra 2009, commentescha la situaziun sco suonda: «La populaziun [svizra] è vinavant persvasa da la valur e relevanza da linguas e culturas sco fundaments da l'identitad svizra. I s'infiltrascha deplovrablmain (...) in'indifferenza derasada areguard lezs elements essenzials da nossa identitad. Quai percorsch'ins tar l'executiv e l'administraziun, ma forsa anc dapli en ina cultura da las medias e dal commerzi che persequitescha auters interess ed autras finamiras (...). Lainsa vairamain crair a l'idea da la Svizra, inseparabla da la renconuschientscha effectiva da las differentas linguas e culturas, cuntant (...) da quella che han bullà nossa istorgia (...)? Uschi-glio duaina declarar cun curaschi ed onestad che la plurilinguitad n'exista betg pli e che l'identitad svizra stat pia a disposiziun» (3). Tge fiss ina Svizra nua che las cuminzas etnicas dialogassan cuntant per englais?

1. Daniel Elmiger ed Anton Näf, Die zweisprachige Maturität. En: «Babylon» N2/2009, pp. 57–61. Addressa: Stabile Lanzi, Via Cantonale, 6594 Contone/TI. Posta electronica: babylonia@idea-ti.ch. Website: www.babylonias.ch
2. Cità en: «Babylonia» N3/2009, p. 70.
3. Cità da Gianni Ghisla en: «Babylonia» N3/2009, p. 72–73.